

תוכן עניינים

3	מבוא
3	שאלת המחקר
3	אי מניעת פשע רציחתו של יצחק רבין
5	נדירות העמדה לדין על אי מניעת פשע
5	הפסיקה
7	יסודות סעיף 262 לחוק העונשין על רקע ההלכה הפסוקה
8	היסוד הראשון: "מי שידע" (דרישת הידיעה)
9	היסוד השני: צד שלישי זומם לבצע פשע
9	היסוד השלישי: מעשה פשע
10	היסוד הרביעי: לנקוט בכל האמצעים הסבירים למנוע את עשיית המעשה או השלמתו
10	פסק הדין בעניינה של מרגלית הר-שפי
15	יסוד הידיעה כמקים חובת עשה
16	סיווגו של יסוד הידיעה
18	מי שלא מנע פשע - האם צד לעברה?
20	המלחמה בעבירות הכלכליות ואי מניעת פשע
21	משפט משווה
23	מבט לעתיד ודין רצוי
25	סיכום
28	דיעה אישית
29	ביבליוגרפיה

מבוא

סעיף החוק אשר יוצר את העברה וקובע את יסודותיה הוא סעיף 262 לחוק העונשין, תשל"ז-1977:

"262. מי שידע כי פלוני זומם לעשות מעשה פשע ולא נקט כל האמצעים הסבירים למנוע את עשייתו או את השלמתו, דינו - מאסר שנתיים".

שאלת המחקר

מהי נחיצותה של עבירת אי מניעת פשע בספר החוקים הישראלי בכלל ולאור אי מניעת רציחתו של יצחק רבין בפרט?

אי מניעת פשע רציחתו של יצחק רבין

פסק הדין בעניינה של מרגלית הר-שפי² חדשני לענין עבירת אי מניעת פשע.

הר-שפי הורשעה בעברה של אי-מניעת פשע: אי-מניעת רצח ראש הממשלה.

מעניין המיוחד הטיפול השיפוטי בעברה של אי-מניעת פשע על רקע פסק דינו של השופט חשין בע"פ 3417/99 הר-שפי נ' מ"י. העברה של אי-מניעת פשע נחשבת לעברה הנושאת עמה מטען של בעיות, והיא אף זכתה וזוכה לקיתונות של ביקורת. השופט חשין היה שותף לביקורת זו במסגרת פסק דינו האמור. מטרה אחת של רשימה זו היא לטעון כי יש מקום לעברה של אי-מניעת פשע, בתנאי שהיא מנוסחת כראוי.³

שאלה אחרת שהתעוררה בקשר לעברה זו היא אם נכון וראוי להחיל עליה את הכלל של עצימת עיניים, כך שיהא די בחשד כי עומד להתבצע פשע כדי לכונן חובת פעולה לפי עברה זו. בעניין הר-שפי דן השופט חשין כשאלה האמורה, וקבע כי ההלכה של עצימת עיניים אינה חלה על עברה זו, מטרה שנייה של רשימה זו הנה לטעון כי הבסיס לקביעה זו מעורער. בהקשר זה יש להקדים ולציץ כי הקביעה נעשתה במסגרת הערת אגב, שכן בנסיבות העניין נפסק שלמערכת הייתה מודעות מלאה לרכיבי היסוד העובדתי של העברה. אולם בשל חשיבותה ובשל המקום המשמעותי שהוקדש לה בפסק הדין,

¹ חוק העונשין, תשל"ז-1977

² ע"פ 3417/99 הר-שפי נ' מ"י, פ"ד נה(2) 735

³ יורם רבין ויניב ואקי דיני עונשין כרכים אי-גי' (מהדורה שלישית, 2014).

לרנאו, חגית. (2016). עבריינות ואכיפת חוק. חיפה: הוצאת פרדס.

מצאתי לנכון לדון בה במסגרת רשימה זו⁴. הפשע שהמערערת לא מנעה בעניין הר־שפי הוא רצח ראש הממשלה

אולי המפורסמת בביקורות היא השתלחותו של השופט ח' ה' כהן בעברה זו. לדבריו, "על עם ישראל היו המוסרים והמלשינים שנואים מאז ומקדם מאין כמותם: ואם כי צמחה שנהא זו על רקע חיי הגלות, הדי אף הממלכתיות הישראלית שזכינו בה עם קום המדינה אינה גורעת בהרבה מן הסלידה כמוסרים ובמלשינים שאליה הורגלנו כשעוד פזורים היינו בין האומות. ולענין הסלידה הזאת אף אנו יחידים סגולה: היא מנת חלקם של כל עמי התרבות הדוגלים בכבוד האדם ובחירותו: רק תחת שלטונות טוטליטריים, כמו בגרמניה הנאצית וברוסיה הסובייטית, הועלתה חובת המלשינות לדרגת חובה אזרחית⁴ ומשפטית העדיפה על כל יחסי בני אנוש [".] יש לפרש את סעיף 33 [כיום סעיף 262 לחוק העונשין] על דרך הצמצום וההקפדה למען לא לפתוח פתה לחובת מלשינות אשר ריח דיכוי טוטליטרי נודף ממנה"⁵. השתלחות זו אינה נראית לי השתלחות מוצדקת, כי אם השתלחות ששורשיה נעוצים במורשת מן הגולה, שהוקיעה מכול וכול את המוסר והמלשין לשלטון הזר. ההשתלחות מוצדקת כאשר מדובר במשטר טוטליטרי, ומטילים חובה על הבריות לדווח, למשל, על התבטאויות ביקורתיות של אחרים על השליט או על המשטר. לביקורות נוספות על העברה ראו פסק דינו של השופט חשין בעניין הר־שפי, וכן מ' גור־אריה "חובה פלילית למנוע פשע — אימתי מוצדקת?" מחקרי משפט יז(תשס"ב) 355.

⁴ גיא שני, "אחריות נזיקית בגין אי-מניעת פשע: חובתו של בעל עסק למנוע מעשה פלילי של צד שלישי" **מאזני משפט** כ"ט (1) 237 (2013).

⁵ ע"פ 496/73 פלוני נ' מ"י, פ"ד כח(1) 714, 719-718

נדירות העמדה לדין על אי מניעת פשע

העמדה לדין על אי מניעת פשע במדינת ישראל נדירה ביותר.

בשנת 1986 הורשע בעבירה זו אהרון גילה, קצין המנהל האזרחי בנפת רמאללה, שידע על כוונתם של חברי המחותרת היהודית להניח מטעני חבלה במכוניתו של ראש עיריית אל-בירה, אך לא דיווח על כך. מהמטענים נפצע קשה חבלן משטרה שנשלח לפרקם.

בשנת 2001 הורשעה בעבירה זו מרגלית הר-שפי, שנדונה לתשעה חודשי מאסר בפועל על שלא דיווחה על כוונותיו של יגאל עמיר לרצוח את יצחק רבין, חרף טענתה שלא האמינה שהוא מתכוון לעשות זאת.

שני כתבי אישום נוספים על אי מניעת פשע, אשר הוגשו בעקבות הרשעתה של הר-שפי, הסתיימו בזיכוי הנאשמים. הנאשמים היו אבישי רביב שהועמד לדין גם הוא בפרשת רצח יצחק רבין, וסטודנטית ערבייה במכללת צפת אשר ירדה מאוטובוס שהתפוצץ בעקבות אזהרה של מחבל מתאבד שהציע לה לברוח מהאוטובוס.⁶

הפסיקה

בטרם אעבור לניתוח יסודותיו של סעיף 262, אבחן בקצרה את ההלכה הפסוקה עד לפסק הדין נשוא דיוננו.

שלא כרובם המכריע של סעיפי חוק העונשין, נדרשו בתי המשפט לסעיף 262 (בעברו: סעיף 33 לפקודת החוק הפלילי, 1936) מספר לא רב של פעמים במהלך השנים. להלן אזכיר בתמצית את פסקי הדין (המעטים אף יותר), שניתן לומר כי היה בהם כדי להתוות את הדרך בה יש להתייחס לסעיף ולעברה הקבועה בו. אעשה כן תוך פירוט העובדות, דבר אשר ישמש אותנו בהמשך הדיון, כאשר אעמוד על המגמה הכללית בהתייחסות לסעיף ועל הדרך בה יש לפרשו.⁷

פסק דין מרכזי בנושא ניתן בשנת 1974 בעניין פלוני⁸. שופטי בית המשפט העליון דנו בנאשם שידע על קיומו של ארגון מחבלים ועמד בקשר עם אדם אשר השתייך לאותו ארגון והיה פעיל בו. הנאשם לא דיווח על כך לגורמי המשטרה והביטחון. ויצוין: האיש לא ידע על מעשה טרור ספציפי שתוכנן, אלא על דבר קיומו של הארגון והיותו ארגון טרור. הנאשם הועמד לדין על פי סעיף 33 לפקודת החוק

⁶ מרדכי קרמניצר "החובה להלשין או החובה לדווח על העברה של אי-מניעת פשע" המשפט י"א, 55, תשס"ז, ינואר 2007

⁷ לרנאו, חגית. (2016). **עבריינות ואכיפת חוק**. חיפה: הוצאת פרדס.

⁸ ע"פ 496/78 פלוני נ' מ"י, פ"ד כח(1) 714